

SZÖVETKEZÉS

A szövetkezetekről

Az új szövetkezeti törvény új korszakot nyitott a magyar szövetkezeti életben, melynek összefüggései számos szempontból jelentősek és messzeágazva feltalálhatók nemcsak a közgazdaság és a gazdaságpolitika, hanem a társadalompolitika területén is. Időszerű és — az alábbiakból is kitűnően — szükséges a szövetkezeti helyzet megismerése, a főbb kérdésekben való tájékozódás. Célszerűnek látszik ezért áttekinteni legalább a szövetkezeti mozgalom eredetét és fejlődését, a szövetkezetnek a világnézeti irányokhoz való viszonyát, fajtáit, főként az új szövetkezeti törvényünk által alkotott jogi helyzetet.

Figyelembevételül a terjedelem által adott lehetőségeket, ez a rövid áttekintés — mellőzve a bírálatot — csupán a kiragadott kérdéscsoportok vázlatos ismertetésére szorítkozik.

A szövetkezeti gondolat eredete és alakulása

A szövetkezeti gondolat eredete az emberi társas együttélés, a társadalom keletkezésével esik egybe. Alakulása és fejlődése pedig együtt jár a történelem során változó, uralkodó társadalmi, gazdasági beerendezkedéssel és függ attól.

Az ősember hordákba verődése, később törzsekbe csoportosulása a szövetkezés kezdetleges formái, halászat, vadászat, harc, zsákmányszerzés céljából, alkalmi, illetve állandó jelleggel s vérségi alapon.

A földművelő gazdálkodás kialakulásakor az emberek területenként falu és házközösségbe szövetkezve művelik a földet, végzik a közös munkát. Erre utal több nyelvben ma is élő kifejezés, mint az olaszoknál „braccinati“, szlávoknál, oroszoknál „mir“, „zadruga“, nálunk „közbirtokosság“, „kaláka“, franciáknál „charroi“ (természetbetakarítási közmunka).

A középkor városi életének kifejlődésével, az iparosodással együtt jelenik meg a szövetkezet újabb fejlődési alakja: a cég.

Az alapgondolat mindeddig lényegében Kessler és Kropotkin által kifejtett az az elv, hogy a létért folytatott küzdelemben nemcsak a kölcsönös harc, hanem a kölcsönös segítség is megnyilvánul, mely önmagunk megsegítését is eredményezi. A céheknel emellett már erkölcsi és szociális elvek is feltalálhatók.

A szövetkezeti tömörülés motívumaként ezután megjelenik a kereszténységben gyökeredző szereteten alapuló segítség is. Majd

utópisztikus elgondolások után a XIX. században alakul az új (modern) szövetkezeti mozgalom, létrehívója pedig a kapitalizmus, illetve ennek kapcsán alakult társadalmi és gazdasági változások.

A termelés irányítását az iparban a tőkés vállalkozók veszik át s az gépi erővel óriási méreteket ölt. Az iparosság is bér-munkássá lesz s többek között a munkanélküliség, az alacsony bérek megindítják a munkásmozgalmakat.

Ennek nyomán lép fel az angol Owen, aki telepén oly munkaközösséget létesít, melynek tagjai együtt termelik a javukat, szerzik be s osztják el a fogyasztási cikkeket. Ugyancsak az angol King orvos a fogyasztási szövetkezéseket szorgalmazza, ő indítja meg az első szövetkezeti újságot.

A szövetkezeti élet apostolai még ezidőtájt a francia Saint Simon, Blanc és Buchez is. Kísérletezéseik a szövetkezeti mozgalom fejlődésének egy-egy állomását jelentik.

A modern szövetkezeti mozgalom alapját azonban a rochdalei takácsok szövetkezése képezi. 1844-ben az angliai Rochdaleben 28 szövómunkás 1—1 font üzletrész befizetésével alakított társaságot azzal a céllal, hogy a termelőtől, illetve a gyártól való közvetlen beszerzéssel kikapcsolják a felesleges közvetítő kereskedelmet. Céljukat sikerült elérniök és szövetkezésük virágzó fogyasztási szövetkezetté fejlődött. Jelentőségük abban áll, hogy szövetkezetiük alapszabályában, illetve működésük során oly elveket fektettek le, valósítottak meg, melyek lényegében feltalálhatók a későbbi idők legkülönbözőbb szövetkezeti irányainak alakzatainál. Ezek az alapelvek a következők:

Jóminőségű árunak, piaci áron, készpénzért, nyílt üzletben való árusítása, nem tagok részére is; üzletév végén a felesleg egy részéből a tagok részére vásárlási visszatérítés, másik részéből juttatás szociális és kulturális célra; a tagok egyenjogúsága, szabad be és kilépése; a szövetkezeti önkormányzat, ennek semlegesége politikai és vallási téren.

A szövetkezeti mozgalom elméleti és gyakorlati úttörőinek hosszú sorából Schulze-Delitschet és Raiffeisent kell megemlíteni. Előbbi az iparosság és városi polgárság, utóbbi a gazdák hitelszükségleteinek fedezésére alakít szövetkezeteket. Főjellemvonásuk, hogy a tagok felelőssége a szövetkezet tartozásaiért fokozott, illetve korlátlan, miáltal a szövetkezetekkel szembeni bizalom, azok hitelképessége növekszik, továbbá, hogy az üzletvezetés, illetve ügykezelés külön, fizetett alkalmazottakkal történik.

Ezután az idő, a különböző gazdasági rendszerek a szövetkezetek sokféle fajtáját alakítják ki. A mult világháború gazdasági erőfeszítései — Czettler megállapítása szerint — a szövetkezeti intézményt a termelés irányításának, az élelmiszerek összegyűjtésének és szétosztásának eszközeivé tették. Ez egykezekben monopolisztikus vállalatokban, majd a rendileg szervezett államgazdaságokban, végül Oroszország kollektív termelési rendjében csúcsosodik ki.

A fentiek a szövetkezeti gondolat és mozgalom alakulásának csak főbb mozzanatait, melyektől különböző utak vezettek el a szövetkezetek mai megjelenési formáihoz.

Szövetkezeti irányok (rendszerek)

A szövetkezeti gondolat és mozgalom történelmi fejlődésének rövid áttekintése során is megállapítható, miszerint különböző világszemléletek, világnézeti mozgalmak, különböző társadalomgazdasági berendezések kihatással voltak s vannak a szövetkezetekre olyképen, hogy ezeket többé-kevésbé elgondolásaik, célkitűzéseik megvalósítására is felhasználják. Így keletkeznek s alakulnak ki a különböző szövetkezeti irányok.

Ebből a szempontból Erdei liberális-polgári, szolidarista-szindikalista, szocialista, fasiszta szövetkezetekről beszél. Ihrig liberális, szociálpolitikai és etatisztikus irányokat különböztet meg.

A lényeges különbséget adó rendszereket rövidesen sorra véve tehát, mit látunk? A liberális szövetkezeti rendszerben a szövetkezet a kölcsönös támogatással megvalósított önszegély útján kíván segíteni a kisemberen. Ez polgári, individuális, a magántulajdon alapján áll. A liberális gazdasági rendszer szerkezetéhez, nem nyúl, a nyereség elve helyett azonban a szükségleti elvet lépteti elő.

A liberális-polgári szövetkezetek főként Dániában, Hollandiában és Finnországban fejlődtek ki, leginkább mezőgazdaságiak.

Szociális feladatot általában minden szövetkezeti irányzat ró a szövetkezetekre, azonban nem mindegyik egyenlő mértékben és értelemben. Amikor a szociális feladatok megoldása áll az előtérben, amikor a gyengébb társadalmi réteg, osztályok összetartozásával indokolt szövetkezés útján teremtett gazdasági eszközökkel törekcszenek szociális és kultúrális célok megvalósítására, beszélünk *szociális szövetkezeti* rendszerről.

A szövetkezetek és az állam közötti viszonyoknak skálája van, ez lehet — ezuttal az állam oldaláról tekintve — ellenséges, semleges (közömbös), be nem avatkozó, támogató. Ha már most az állam gazdaságpolitikai céljaira, piac szabályozására, egyes néprétegek javakkal való ellátására, általában gazdasági helyzetváltozás irányítására felhasználja a szövetkezeti mozgalmat; akkor ez a szövetkezeti rendszer az *etatisztikus* (államosító), ahol az állami beavatkozás a legkülönbözőbb úton történhet, főként pedig a támogatás és ellenőrzés eszközeivel, illetve címén.

Ennéi az iránynál — Ihrig véleménye szerint — „a cél lehet a totális szükségleti gazdálkodás fokozott kiépítése, vagy végeredményében a szociális gazdálkodás. Ez a szövetkezeti szocializmus.“

A szövetkezetek osztályozása

A szövetkezeti irodalomban a szövetkezetek osztályozása tekintetében számos felfogás alakult ki. Vannak írók, akik a szövetkezet *funkcióinak* különbözősége, mások a *vállalkozás tárgya sze-*

rint, ismét mások aszerint tesznek különbséget szövetkezet és szövetkezet között, hogy a tagok a keresletben vagy a kínálatban vannak-e érdekelve. Némelyek felosztásának alapját az a szempont képezi, hogy a tag milyen viszonyban áll a szövetkezettel (ha a tag vevő: fogyasztási-, beszerzési-, hitel-, ha a tag eladó: termelő-, értékesítő-szövetkezet). Van olyan, aki a csoportosításnál a gyakorlati használhatóságot tartja szem előtt (fogyasztási-, hitel-, termelő: mezőgazdasági-, ipari-, kereskedelmi-, munkásszövetkezet). Ilirig felosztásában fogyasztói, munkavállalói és vállalkozási érdekek szerint különböztet, mely csoportokon belül további felosztás lehetséges, aszerint, hogy a szövetkezet kizárólag forgalmi funkciókkal, vagy termeléssel foglalkozik.

Számunkra ezuttal nem lényeges a tudományosan megalapozott felosztás szemelőttartása. Elegendő a szövetkezetek főbb — nálunk is, meglévő — megjelenési formáinak megismerése.

A fogyasztási szövetkezet tagjainak — fogyasztóknak — szükségleteit kívánja kielégíteni minél kedvezőbben, felhasználják a tagok vásárlóerejének egyesítésében rejlő erőt, igyekeznek kikapcsolni a felesleges közvetítő kereskedelmet. A szükségletkielégítés főként az elsőrendű létszükségleti cikkekkel (élelem, ruha, háztartási cikkek, bútór, lakás) való ellátás, de lehet egyéb (fényűzési cikk) is. Igen elterjedtek Angliában, Franciaországban, de nálunk is elég szép számmal található. Különleges megjelenési formái: sütőszövetkezetek (Franciaország, Belgium, Finnország), vízvezetési, világítási, csatornázási szövetkezetek (északi-európai államok), üdülő és kórházzszövetkezetek (Franciaország, Olaszország, Svájc), gyógyszer-társzövetkezetek (Belgium, Olaszország, USA), telefon-szövetkezetek (Amerika), iskolaszövetkezetek (tagjai tanulók, az iskolai és sportszerekkel való ellátásukon kívül cél a szövetkezeti élet élése mellett az erre való nevelés. Elterjedtek Franciaország, Lengyelország, Románia).

A hitelszövetkezetek a kis gazdasági egyedeknek, kisgazdálkodóknak, kisvállalkozóknak olcsó kölcsönrel való ellátását szolgálja. Ezeknek a kisembereknek — minthogy kellő anyagi biztosítékot nyújtani nem tudnak — a pénzügyintézetek nem hiteleznek. A hitelszövetkezeteknél ellenben a tag személyi megbízhatósága (becsületesség, szorgalom) is megfelelő alap. A hitelnújtásnál tehát méltányossági szempontok is szerepelnek, figyelemmel kísérik a kölcsön ésszerű felhasználását és törlesztését is. Tőkájüket a tagok üzletreszeiből és rendszerint központból kapott összegből is nyerik.

Nálunk az új szövetkezeti törvény értelmében a közelmúltban alakult meg a volt Országos Központi Hitelszövetkezet és a volt Országos Földhitelintézet egyesülése által új hitelszövetkezeti központunk az Országos Szövetkezeti Hitelintézet. Ez alkalomból munkatervet közöltek, mely szerint első feladata a szövetkezetek hitelezése, amellyel a mezőgazdasági hitel igények kielégítése, ahol mindenekelőtt az újonnan földhözjuttatottak anyagi megerősítése szükséges. Az intézet a megindulásakor 35 millió forinttal rendelkezett.

„Anglia a fogyasztási-, Németország a hitel-, Franciaország a termelő-, Dánia a mezőgazdasági szövetkezet hazája.“ Természetesen a *mezőgazdasági szövetkezetek* az agrár országokban, mint Dánia, Hollandia, Magyarország, Lengyelország, Románia, elterjedtebbek. Általában árubeszerzéssel és árúelhelyezéssel (értékesítéssel) foglalkoznak. Előbbi a fogyasztási szövetkezeti tevékenységhez hasonlóan a mezőgazdasági termelőknek a gazdálkodáshoz szükséges eszközökkel (gazdasági felszerelés, gép, állat, vetőmag, stb.) jól, olcsón való ellátását célozza. Czettler szerint az agrár országok fogyasztási szövetkezetei a mezőgazdasági beszerző szövetkezetek különleges munkakörét is ellátják.

A mezőgazdasági árúelhelyező szövetkezetek lényegét könnyen felismerhetjük, ha Ihrig csoportosításában áttekintjük ezeknek a szövetkezeteknek a feladatait. Ezek két részre oszlanak, árúval és árral kapcsolatos műveletekre. Az árúnál mennyiségi szempontok: termelvények összegyűjtése, szállítása (olcsóbb fuvar, szállítás alatti kezelés, különleges berendezésű szállítási eszköz távoli piachoz stb.), minőségi szempontok: az árú minősítése, márkázása, osztályozása, csomagolása, esetleg átalakítása. Az árral kapcsolatosan a kínálat szervezése, áttekinthetőbbé tétele, szakszerű képviselés a piacon. Mind olyan feladatok, melyek megvalósítása a piacképességet növeli, melyeket a termelő egymagában nem tudna lebonyolítani, legalább is nem oly sikerrel, mint a szövetkezet keretében. A mezőgazdasági árúelhelyező szövetkezet sok változatával találkozunk, így gabona-, gyümölcs-, bor-, állat-, tojás-, baromfi-, tejértékesítő szövetkezet stb.

Megjegyzésre méltó, hogy ezidő szerint a földkerekségen körülbelül 1 millió szövetkezet működik 180—200 millió taggal, ebből a mezőgazdasági szövetkezetek száma körülbelül 520 ezer. Sok ez utóbbiak közül a mezőgazdasági hitelszövetkezet, de leginkább elterjedtek a tejértékesítő szövetkezetek, főként Dániában, Hollandiában, Svájcban. Dániában a tehentartó gazdák csaknem mind tagjai a szövetkezetnek.

Megemlíthetők még a *munkavállalószövetkezetek*, melyekbe tömörülők nagyobb mérvű munkák (út-, vasútépítés, kőfejtés, rakodás stb.) elvégzésére vállalkoznak s így sikerül maguk részére kedvezőbb munkafeltételeket biztosítani, esetleg vállalkozói előnyökhöz is jutnak. Különleges fajtája pld. Olaszországban a hordárak szövetkezete.

Szövetkezeti jog

Azok a jogszabályok — mondja Ihrig — melyek a szövetkezet jogi meghatározását adják, az ennek megfelelően megkívánt szerkezeti, működési elvekre, valamint ennek alapján a szövetkezetek különleges ügyviteli, forgalmi, közigazgatási, stb. helyzetére vonatkoznak, együttvéve adják a szövetkezeti jogot. Amennyiben ez külön törvényben van összefoglalva, beszélünk szövetkezeti törvényről.

A jogterületet tekintve a szövetkezeti jog rendszerint a hitel-

jog egyik részét képező kereskedelmi jognak a kereskedelmi társaságokra vonatkozó körében (társasági jog) helyezkedik el.

A szövetkezeti politika Czettler megállapítása szerint ma már önálló tudománygá fejlődött s e tekintetben elég utalni a francia Gide, a német Oppenheimer, Grünfeld, Liffmann, az orosz Totomianz, az angol Fay, a magyar Bérnath, Ihrig munkásságára. A szövetkezetpolitika tudományának része a szövetkezeti jogpolitika, mely az előbbi által érlelt elvek alapján irányítja a szövetkezeti jogszabályok megalkotását és alkalmazását.

Szövetkezeteink jogi helyzete az új szövetkezeti törvény előtt

Szövetkezeti jogunkat vizsgálva most már azt találjuk, hogy az új szövetkezeti törvény hatálybalépéséig szövetkezeteink jogi helyzetét tekintve, illetve ténylegesen is három csoportot kellett megkülönböztetni.

Voltak olyan szövetkezetek, melyek a kereskedelmi törvény (1875:XXXV:1. tc. Kt.) vonatkozó szabályai szerint alakultak és működtek (korlátolt, vagy korlátlan tagfelelősséggel),

olyanok, melyek az Országos Központi Hitelszövetkezetről szóló törvény (1898:XXIII. tc. Szöv. törv. Szt.) szerint jöttek létre (vagy tagjai voltak az OKH-nak, vagy nem),

végül olyanok, melyek a Kt. szerint alakultak, de a Szt. szerint átalakultak.

Az új szövetkezeti törvény

1947. évi május hó 1-én lépett hatályba az 1947:XI. tc. a szövetkezetekről. Jelentősége számos szempontból állapítható meg, így pld. egységes szabályozást ad eddigi szétfolyó szövetkezeti jogunk helyett, megvalósít sok elgondolást, melyet kereskedelmi társasági jogunknál (nevezetesen a részvényjognál) terveztek, de eddig keresztül nem vittek; megalapozza a szövetkezeti érdekképviselést, a szövetkezeti kérdés jogi szabályozása mellett társadalom-, gazdaság- és szövetkezetpolitikai irányelveket is foglal magában.

Arra nézve, hogy a törvény a vonatkozó joganyag egységes és sok helyen részletekbemenő szabályozását adja, Patakfalvy megállapítja, miszerint az egységes szabályozás tárgyi vonatkozásban nem sikerült tökéletesen, erre mutat szerinte a 186. §, mely a törvény hatálya alá nem tartozó és külön rendezést igénylő szövetkezeteket sorolja fel. Azonban mindemellett megállapítja, hogy a törvény átfogó jelentősége megvan. Ez kétségtelen, de továbbmenve azt is szükséges megemlíteni, hogy részben a törvényadta felhatalmazás keretében, részben még a törvény hatálybalépte előtt a szövetkezeti joganyag fontos kérdései, mint pld. a szövetkezeti közigazgatás, vagy az álszövetkezetek feloszlatása szempontjából tekintetbe jövő körülmények stb. külön-külön rendeletileg nyertek szabályozást.

A törvényből kétségtelenül kiolvashatók a törvényhozó által kitűzött társadalom-, gazdaság és szövetkezetpolitikai elgondolások és célkitűzések. A törvény bevezetésében többek között ki-

mondja, hogy a törvényhozás a törvény megalkotásával a kis gazdasági egyedek részére a nagyobb szervezettség, társadalmi és gazdasági előnyeit kívánja biztosítani. Ihrig szerint főképp a szövetkezet jogi meghatározása a döntő jelentőségű, mert hiszen ez mintegy a hivatalos szövetkezeti eszményt valósítja meg. Mit mond a törvényi meghatározás? Eszerint a szövetkezet előre meg nem határozott számú kis gazdasági egyedek társasága. Tagjai egyéni és közös gazdasági érdekét, valamint társadalmi felemelkedését a kölcsönösség alapján hivatott előmozdítani (1. §). — A cél mindig gazdasági, de gondoskodni kell arról, hogy a tagok közösségi szellemenben nevelődjenek s egyuttal a szövetkezet tárgyának megfelelő gazdasági szaktudást, a szövetkezeti önkormányzati ügyekben és üzemvitelben való jártasságot, közigazdasági, illetőleg társadalomtudományi tájékozottságot szerezhessenek (2. §). — A tag munkáját a rendes és lelkiismeretes szövetkező gondosságával köteles végezni, hasonlóképen a küldött gyűlés kiküldöttje, míg a felügyelőbizottsági tag még ezt is meghaladó gondossággal köteles eljárni (26., 65., 84. §.) — Azt is kimondja a törvény, hogy a szövetkezeti eszme terjesztése, a szövetkezeti mozgalom védelme, a szövetkezeti szakoktatás, általában a szövetkezeti intézmények fejlesztése közfeladat (144. §). Mindez és a törvény IX. fejezetében foglaltak általánosságban való említése csak néhány utalás az említett társadalom- és gazdasáspolitikai célkitűzésekre, melyek a törvényen végig vonulnak.

Nem érdektelen néhány pillantást vetni a törvényre a *szövetkezeti alapelvek* szemszögéből. Fentebb láttuk a rochdalei takácsok szövetkezésében lefektetett s a szövetkezet szervezetének és működésének zsinórmértékét képező elveket, melyeket a különböző szövetkezeti rendszerek a maguk elgondolásai szerint alakítanak, kiegészítenek. Szervezeti működési elgondolásokról — elvekről — van szó, melyek hivatottak megakadályozni, hogy az általuk megvalósítani kívánt szövetkezeti eszmét meg ne hamisítsák. Ezek az elgondolások az úgynevezett szövetkezeti alapelvek.

A törvény szerint a szövetkezet kis gazdasági egyedek társasága, a vagyoni szolgáltatás mellett inkább a tag személyes közreműködése lényeges, tehát (nem tőke, hanem) *személyegyesülés*. Tag természetes személy, vagy szövetkezet lehet, egyéb jogi személy nem. A *személyi jelleg* kitűnik abból is, hogy a törvény taxatív felsorolja ki nem lehet alapító tag (5. §), illetve kit lehet kizárni (nem magyar állampolgár, büntett miatt elítélt stb. 35. §), illetve a tagbelépés elfogadása felől az igazgatóság határoz. Minde mellett a *szabad be- és kilépés* megengedett.

A cél *gazdasági, csak azonos gazdasági érdekű* személyek szövetkezhetnek (6., 25. §.).

Semlegesség, melynek értelmében az alapszabályba nem lehet felvenni olyan rendelkezést, mely pártpolitikai célra mutat (15. §), a tagságot politikai párthoz, felekezethez, vagy nemzetiséghez való tartozástól függővé tenni nem lehet (23. §.).

A tagokat egyenlő kötelezettségek terhelik, *egyenlő jogok ille-*

tik meg. Minden tagnak csak egy szavazati joga van. Több üzlet-rész is jegyezhető, de az egy tag által jegyezhető üzletrészek száma nem haladhatja meg az összes üzletrészek 10%-át (23., 29. §).

A tag az üzletrész befizetésén kívül még általában a jegyzett üzletrész névértékéig felelős, de a *felelősség* mértékét az alapszabály a jegyzett üzletrész névértékének meghatározott többszörösében is megállapíthatja, sőt korlátlan felelősséget is írhat elő (27. §).

A szövetkezet az évi tiszta felesleg 10%-át *tartalékalapba* helyezi (92. §), meghatározott részéből a tagoknak a szövetkezet munkájában való működésük, vagy a szövetkezet igénybevétele arányában *térítést* kell adni, esetleg a még fennmaradó részből üzletrészenként részesedést lehet fizetni, vagy az alapszabály előírhatja a felesleg bizonyos hányadrészenek társadalmi, művelődési, vagy egészségügyi, tehát közcélokra kötelező fordítását (93. §).

A törvény elég nagy terjedelmű, tizenkét fejezetből a majdnem kétszáz szakaszból áll. Szabályozza a szövetkezetek alapítását, megszűnését, szerveit, igazgatását, támogatását, a tagok jogviszonyait, könyvvezetést, könyvelést, zárszámadást, központot, érdekképviselést, külföldi szövetkezetek belföldi működését, szövetkezetek elleni csődöt stb. Tartalmaz a törvény büntetőrendelke-zéseket, átmeneti és vegyes intézkedéseket is.

Ezeknek részletekbemenő vizsgálatára, vagy akár csak vázlatos áttekintésére jelenleg nincs mód. Csupán néhány kérdés kiemelése és külön ismertetése lehetséges, de ez szükséges is részben azért, mert az eddigiekhez képest újat jelent, részben, mert a törvény parlamenti tárgyalása során a legtöbb vitára, adott okot. Ilyenek: a központ, felügyelet, szakoktatás, érdekképviselő, állszövetkezetek.

Kétségtelen, hogy nagyobb gazdasági feladatok megoldására a kis gazdasági egységek alkotta szövetkezet az esetek legtöbbszörében nem alkalmas. Ez a tény képezi a felsőbbfokú szövetkezetek, *szövetkezeti központok* szükségességének alapját. A törvény egyetlen központot létesít, ez a Magyar Országos Szövetkezeti Központ (M. O. Sz. K.). A szövetkezetek szabadon határoznak abban a kérdésben, hogy a MOSzK kötelékébe lépnek, vagy sem.

Patakfalvy véleménye szerint ez az engedékenység látszólagos, mert ha a szövetkezetek komoly gazdasági eredményt akarnak elérni, nem nélkülözhetik a MOSzK támogatását, amihez a tagság szükséges. Megállapítása szerint aggályos az egyetlen szervezetben összefoglalt szövetkezetek heterogén mivolta, kérdés, hogy az ellentétes érdekek miképpen fognak egy központhon működni. Továbbá a nagyszabású feladat megoldása akkor zökkenőnélküli, ha a szervezet hosszú fejlődés során alakult ki, alulról felfelé fejlődött, nem pedig felülről teremtődött. Határozott álláspontja az, hogy a MOSzK megalkotandó alapszabályai igen nagy jelentőségűek lesznek, hiszen az dönti el a központ és a tagszövetkezetek viszonyát, végeredményben egyik leglényegesebb kérdést.

A szövetkezetek hitelezésének előmozdítására a törvény elrendeli, hogy az Országos Központi Hitelszövetkezet és az Országos Földhitelintézet egyesítésével Országos Szövetkezeti Hitelinté-

zetet kell alakítani. Ez azóta — mint fentebb már megállapítottuk — meg is történt.

A felügyeletet és az ellenőrzést tekintve a szövetkezetek felügyelő hatósága a Kereskedelem és Szövetkezetügyi Miniszter, termelési, illetőleg hitelpolitikai kérdésekben a szövetkezet tárgya szerint illetékes miniszter. A Kereskedelem és Szövetkezetügyi Miniszternek a szövetkezetek működésével kapcsolatos ellenőrzési, megvizsgáló és bírói eljárást kezdeményező jogát a 146. § állapítja meg. (Megjegyzendő a Kamaráknak a szövetkezetek megalakulása soráni ellenőrző joga, 15. §, valamint a MOSzK-nak tagszövetkezeteivel szembeni ellenőrző joga, 137. §).

Itt látszik helyénvalónak megemlíteni azt, hogy még a törvény hatálybalépte előtt a Kereskedelem és Szövetkezetügyi Miniszter rendeletileg (101.200/1947. K. Sz. M.) szervezte meg a szövetkezeti közigazgatás hálózatát, az országot hét szövetkezeti kerületre osztva: a szövetkezeteknek szövetkezetpolitikai szempontból való megfigyelésével és ellenőrzésével kapcsolatos felügyeleti jog gyakorlásához tartozó helyi tennivalók ellátására kerületi és vármegyei szövetkezeti felügyelői állásokat rendszeresített.

A törvény létrehozta a szövetkezetek érdekképviseleti szervét: a Magyar Szövetkezeti Kamarát, részletesen szabályozza feladatkörét, igazgatását.

A szövetkezeti élet fontos problémája az álszövetkezetek működésének megakadályozása. A szövetkezeti forma — Ihrig felfogása szerint — nem jelenti okvetlenül a szövetkezeti elvek teljességét. Az csak azt a minimumot foglalja össze, melynek érvényesülését az állam feltétlenül megkívánja. Éppen ezért lehetséges, hogy a jogi forma réseket hagy, melyek nyereségszerzési törekvéseknek is utat engednek, úgy, hogy a forma ellenére is hiányzik a jelleg. Ilyenkor beszélünk álszövetkezetekről.

Hogyan lép fel az új Szövetkezeti Törvény az álszövetkezetekkel szemben? — Először is védelemben részesíti a „szövetkezet” szót; kimondva, hogy azt cégében csak a törvény szerint működő társaság használhatja. Elrendeli a szövetkezetek nyilvántartásba vételét olyképen, hogy részben azoknak közvetlenül, részben pedig a cégbíróságoknak kell bizonyos adatokat a Kereskedelem és Szövetkezetügyi Miniszternek bejelenteniök (179. § és 101.300/1947 K. Sz. M.). Az álszövetkezetek megszüntetéséről a következőképen intézkedik: létrehozta a törvény a Kúrián szervezett szövetkezeti bíróságot (98. §), mely előtt miniszteri utasításra a cégbiztos keresettel kérheti annak a szövetkezetnek a feloszlását, mely a törvény szerint nem tekinthető szövetkezetnek. Ez tulajdonképen jövőre vonatkozó intézkedés, mert a törvény külön rendelkezik a törvény hatálybalépésekor meglévő és működő álszövetkezetekről. Ugyanis kimondja, hogy el kell rendelni annak a szövetkezetnek a feloszlását, mely eddigi működésénél fogva, alapszabályának megfelelő módosítása után sem nyújt biztosítékot arra, hogy működését a törvény rendelkezésének megfelelően fogja folytatni. (185. §). A törvény a feloszlítás alá kerülő szövetkezetnek megen-

gedi, hogy az eljárás megindítása előtt részvénytársasággá, vagy korlátoltfelelősségű társasággá a 100. §-ban részletezettek szerint átalakuljon.

Érdekes, hogy a törvény nem ad az álszövetkezetekre nézve közelebbi meghatározást. Külön rendelettel (101.400/1947 K. Sz. M.) állapította meg, azután a miniszter azokat a körülményeket, melyeket egyes szövetkezetek feloszlataása szempontjából a bíróságnak tekintetbe kell venni, vagyis amelyek az álszövetkezetek ismérvei. Ilyenek például: a tagok nem kis gazdasági egyedek, a szövetkezet működésével csak egyes személyeknek és nem összes tagjainak érdekeit szolgálta stb.

A feloszlataás kimondása választott bíróság hatáskörébe tartozik. A bíróság felállítása, eljárási szabályainak megállapítása azóta rendeleti úton (19.000/1947. I. M.) megtörtént s az működését meg is kezdte.

Látható tehát, hogy a törvény — mint maga mondja — „a szövetkezeti eszme védelme érdekében“ igen erélyes rendszabályokat alkalmaz a szellemének és rendelkezéseinek meg nem felelő szövetkezetekkel szemben.

Szövetkezeti mozgalmunk jövő alakulása szempontjából nagy jelentőségűek a törvénynek a *szövetkezeti propaganda és szaklatatással* kapcsolatos rendelkezései. Előírja, hogy a szövetkezeti eszme népszerűsítéséről, a szövetkezetek elemi ismereteinek elsajátításáról nép- és középiskolák tantervében gondoskodni kell. Az eszme népszerűsítését a szabadművelődés keretében előadásokkal, kiállításokkal és tanfolyamokkal is kell szolgálni. Állandó tanfolyamokat is kell rendezni és legalább egy középfokú szövetkezeti szakiskolát kell felállítani. Gondoskodni kell arról is, hogy az egyetemeken és főiskolákon szövetkezeti ismeretekből egyetemi, vagy főiskolai képesítést lehessen szerezni (154. §). — Az értesülések szerint a közép és felsőfokú oktatást országosan fogják megszervezni a közeljövőben. Ez év őszén országosan megkezdődnek a tanfolyamok is. Egy központi előadói tanfolyam már jelenleg is működik.

Az új Szövetkezeti Törvénnyel kapcsolatban eddig elmondottak csupán néhány szempontból kísérelték megvilágítani a Törvényt, melynél éppen úgy, mint a megelőző részek során számos kérdésnek (mint pld. a magyar szövetkezeti mozgalom kialakulásának, fejlődésének, tényleges helyzetének, statisztikájának, nemzetközi vonatkozásoknak, szervezeteknek stb.) még csak érintésére sem volt mód. Hiszen a szövetkezetek oly kérdéstömeget vetnek fel, melyből — az előjáróban mondtak szerint — ilyen kis keretben csak egy-két kiragadott csoportot lehet és lehetett tárgyalni, jelenleg ismertetési céllal. Ebből az ismertetésből is kitűnik talán a szövetkezetek, az új Szövetkezeti Törvényünk és ezek messzeágazó összefüggéseinek jelentősége.

Szilbereky Jenő